E-ISSN : 2181-4341
https://wordlyknowledge.uz
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934

O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAHALLIY BYUDJET DAROMADLAR BAZASINI MUSTAHKAMLASH VA TAKOMILLASHTIRISH YO`LLARI

Sa'dullayev Bobur Muhiddin og'li
O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada hududning daromad salohiyatini shakllantirishda "budjet orqali tartibga solish usullari" va "mahalliy budjetlarni tartibga solish usullari" kategoriyalarini ilmiy asoslangan va to‘g‘ri talqin qilishning roli va ahamiyati ko‘rib chiqilgan, O‘zbekiston Respublikasida mahalliy budjetlarni tartibga solish usullarining mohiyati, amalga oshirish mexanizmi, tamoyillari ochib berilgan, hududning daromad salohiyatini shakllantirishda mahalliy budjetlarni tartibga solishni alohida uslubining ahamiyati tadqiq qilingan.
Kalit so‘zlar: Mahalliy budjetlar, o‘z daromadlari, tartibga soluvchi daromadlar, budjetlararo transfertlar, mahalliy budjetlarning balansliligi.

KIRISH

Budjet siyosati 2020 yildan boshlab puxta o‘ylangan fiskal siyosatni amalga oshirishga, iqtisodiy ko‘rsatkichlarning mutanosib o‘sishiga va mamlakat moliya tizimining barqarorligini ta’minlashga qaratilgan. Mahalliy vakolatli organlardan hudud imkoniyatlaridan oqilona foydalanish, mahalliy budjetlar daromad manbalarini mustahkamlash va mustaqilligini izchil oshirib borishni hisobga olgan holda budjet daromadlarining to‘liqligini ta’minlash ishlarida faol ishtirok etish talab qilinadi.

Shu nuqtai nazardan, mahalliy budjetlarni tartibga solish usullari masalalari hududlarning daromad salohiyatini shakllantirishda, ularni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishda, iqtisodiyot tarmoqlarining faol rivojlanishini ta’minlashda, infratuzilmani yaxshilashda, aholini ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashni ta’minlashda, mahalliy budjet xarajatlarini o‘z vaqtida moliyalashtirishda alohida ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR SHARHI

Mahalliy budjetlarni tartibga solish ko‘plab iqtisodchilar tomonidanhududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida o‘rganiladi. Xususan, mahalliy budjetlarning moliyaviy asoslari, mahalliy budjetlarni tartibga solish masalalari J. Boden, T. Xobbs, J. Yusti, J. Lokk, V. Petti, A. Smit, A. Shumpeter, Z. Berd, R. Budvey, A. Babich, G. Barabashev, S. Galiskaya, A. Godin S.Gurumurti, A. Igudin, V. Leksin, J. Ma, R. Masgrave, V. Oates, A. Ulyukaev, A.Shvesov kabi xorijiy olimlar tomonidan o‘rganib chiqilgan [3-7].

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

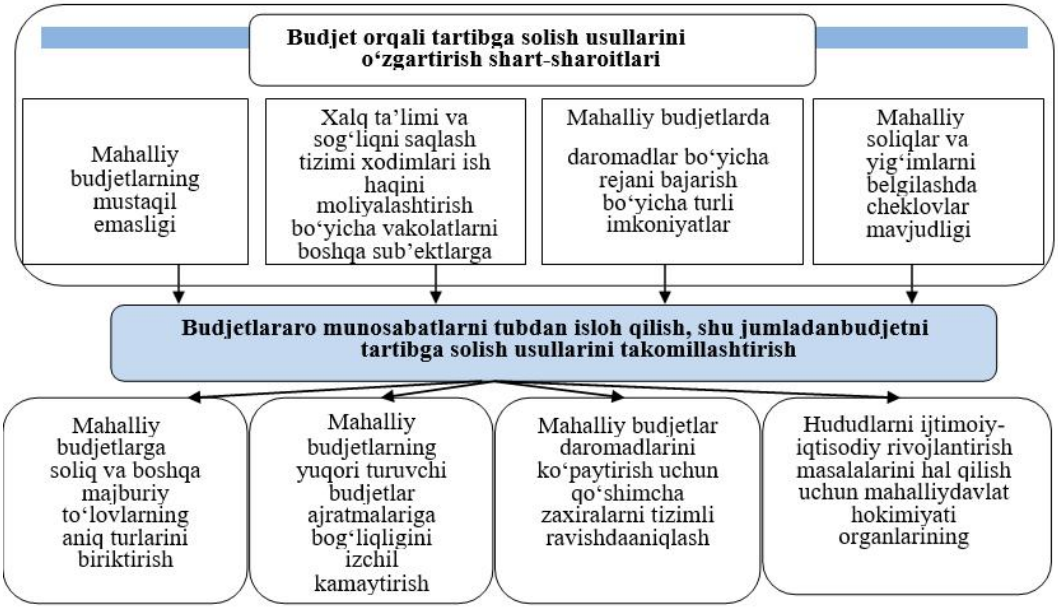
O‘zbekiston Respublikasi budjet tizimi qurilmasi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga asoslanadi. Demak, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga muvofiq (XXV bob Moliya va kredit, 122-modda): " O‘zbekistonning Davlat budjeti Respublika budjetidan, Qoraqalpog‘iston Respublikasi budjetidan va mahalliy budjetlardan iborat". Mamlakat budjet tizimining bir qismi sifatida barcha budjetlar budjetlararo munosabatlar doirasida o‘zaro bog‘liqdir.

Iqtisodiy adabiyotlarda ko‘plab zamonaviy talqinlar mavjud: bu "tegishli vositalar to‘plamidan foydalangan holda budjet tizimining vertikal va gorizontal nomutanosibliklarini tenglashtirish bo‘yicha hokimiyatning faoliyati"; "...moddiy yordam ko‘rsatish shakli"; "mintaqaviy va mahalliy hokimiyat organlariga moliyaviy yordam ko‘rsatishning ob’ektiv ravishda asoslangan tizimi" yoki "budjet tizimini muvozanatni ta’minlash maqsadida boshqarish (tartibga solish) mexanizmlari to‘plami".

Yuqoridagi ta’riflarni tadqiq etish va qiyosiy tahlil qilish asosida biz quyidagilarni shakllantirdik: budjet siyosatining qonunchilik bilan belgilangan o‘ziga xos mexanizmlari orqali amalga oshiriladigan budjet tizimi budjetlarining balansliligini ta’minlash jarayoni budjetni tartibga solish deb ataladi. Ammo budjetni tartibga solishning mohiyati va mazmunini o‘rganish jarayonida uning yangi o‘ziga xos jihatlari va xususiyatlari paydo bo‘lishi mumkin.

E-ISSN : 2181-4341
https://wordlyknowledge.uz
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934

Mamlakatdagi mahalliy budjetlarni budjet orqali tartibga solishningamaldagi usullarini o‘zgartirishga yordam beradigan asosiy shartlar N.V.Yuldashevaning tadqiqotlarida tegishli ravishda qayd etilgan. (1-rasm) [6].

1-rasm. Mahalliy budjetlarni budjet tomonidan tartibga solish usullarini o‘zgartirish shart-sharoitlari

Mahalliy budjetlarni tartibga solish - bu xarajatlar majburiyatlari va daromad manbalarini differensiatsiyasi asosida budjetlarni balanslashtirish jarayoni bo‘lib, ularni ijro etish usullari tartibga solinadigan hududlarning iqtisodiy, geografik, iqlim sharoitlariga qarab yuqori organlar tomonidan belgilanadi.

Mahalliy budjetlarni tartibga solishdan maqsad hududlarning moliyaviy mustaqilligini mustahkamlash va o‘z darajasida qabul qilinadigan qarorlar uchun ularning mas’uliyatini oshirishdir. Bizning fikrimizcha, mahalliy budjetlarni tartibga solish jarayonida nafaqat taqchilliksiz budjetga erishish, balki daromadlar va xarajatlar balansi ta’minlanishi kerak. Belgilangan chegaralar doirasida mahalliy budjet taqchilligining mavjudligi va uni moliyalashtirish manbalarini ta’minlash balanslashgan budjet tamoyiliga zid kelmaydi, chunki ikkinchisi xarajatlar uning taqchilligini moliyalashtirish manbalaridan keladigan daromadlar va tushumlarning umumiy miqdoriga to‘g‘ri keladi.

XULOSA VA MUNOZARA

Tadqiqotlarimiz shuni ko‘rsatdiki, budjet orqali tartibga solish mexanizmining asosiy muammoli elementi sifatida usullarni ajratilishi O‘zbekiston Respublikasida budjet orqali tartibga solishning asosiy tendensiyalari: 1) budjetni tartibga solish sohasini unga yangi ishtirokchilarni (mahalliy budjetlar, maqsadli fondlar) jalb qilish orqali kengayishi, budjet mablag‘larini qayta taqsimlash hajmining ko‘payishi; 2) davlatning strategik maqsadlariga erishish uchun budjet orqali tartibga solish mexanizmining yo‘naltirilganligi va natijada O‘zbekiston Respublikasi budjet tizimining barcha darajalarida budjetni tartibga solish jarayonlarini markazlashtirilgan boshqarishga intilish, hududlarni budjet bilan ta’minlanganlik darajasini transfert mexanizmlari orqali tenglashtirish tomon intilishbilan ham asoslanadi.

ADABIYOTLAR RO`YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-4947-sonli Farmoni // Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 11.12.2019 y., 06/19/5892/4134-son

2. O‘zbekiston Respublikasining 2019 yil 9 dekabrdagi “2020 yil uchun O‘zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to‘g‘risida” O‘RQ-589-son Qonuni // Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 23.12.2020 y., 03/20/655/1660-son

3. Romanovskiy M.V. Rossiya Federatsiyasining byudjet tizimi. - M.: Yurait, 1999. - 54-b.

4. Madatovna, K. M. (2022). APPROACHES AND METHODS OF TEACHING ENGLISH: ORAL APPROACH, SITUATIONAL LANGUAGE TEACHING AND AUDIO-SPEECH METHOD. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(11), 91-94.

5. Madatovna, K. M. (2022). English phraseology and its features. Academicia Globe: Inderscience Research, 3(3), 1-5.

6. Jabbarov, N. (2010). What is education. Tashkent. Ma’naviyat.

7. Jabborov, N. (2010). What is enlightenment.

8. Muratova, G. R. (2021). To the problems of self-assessment of children with disabilities through adaptive physical education and sport. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(10), 455-458.

9. Муратова, Г. Р. (2020). ВОПРОСЫ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ В СФЕРЕ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА В ФЕРГАНСКОЙ ОБЛАСТИ. ИННОВАЦИИ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ, (SI).

10. Asqarova, S. I. (2020). Terminology Of The Direction Of Language Contacts In Modern Linguistics. Scientific Bulletin Of Namangan State University, 2(11), 234-239.

WORDLY
KNOWLEDGE